Білім беру ұйымының атауы	**ZIYATKER TURAN ЖШС**		
Пәні:	География		
Бөлім:	3. ТАБИҒАТТЫ ПАЙДАЛАНУ ЖӘНЕ ГЕОЭКОЛОГИЯ		
Педагогтің тегі, аты, әкесінің аты	Елтаев Н.Т.		
Күні:	16.10.2026		
Сынып: 11 А	Қатысушылар саны:	Сынып:	
Сабақтың тақырыбы	Табиғатты қорғауда жеке тұлғаның рөлі		
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары:	11.3.1.2 - жеке тұлғаның табиғатты қорғауға бағытталған өмір сүру салтының басты қағидаттарын ұсыну (тұтыну тұрғысынан);		
Сабақтың мақсаты	Оқушылар табиғатты қорғауға бағытталған өмір сүру салтының негізгі қағидаттарын анықтап, жауапты тұтыну, ресурстарды үнемдеу және қалдықтарды азайту бойынша жеке ұсыныстар әзірлейді. **Құндылық:Тәуелсіздік және отаншылдық** **Дәйексөз:«Отаным - алтын бесігім!»**		

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 2 мин	**(Ұ) Ұйымдастыру кезеңі** Оқушылармен амандасып, оқушылардың көңілін сабаққа аудару. Сыныпты түгелдеу, сыныптағы оқушылардың зейінін сабаққа аудару	Мұғаліммен амандасып, кезекші оқушы сыныптағы оқушылардың санын баяндайды	**(ҚБ)** мұғалім 1-10 балл аралығында бағалайды **«домбыра»** әдісі арқылы бағалау ЖИ арқылы жасалынған бағалау әдісі Geo_aqparat.kz - "Домбыра" әдісі	
2 мин	**ТРЕНИНГ** **«БОЛАШАҚТЫҢ ЭКОЗАУЫТЫ»** **Мақсаты:** Оқушылар «Болашақтың экозауыты» әдісі арқылы қолайлы атмосфералық ахуал орнатады **№** | **Сөйлемді жалғастыр** 1 Егер мен зауыт директоры болсам, ... 2 Менің зауытымның айналасында ... 3 Мен электр энергиясын ... 4 Мен өндірісте суды ... 5 Мен зауыт қалдықтарын ... 6 Мен ауаны таза сақтау үшін ... 7 Мен Ақтөбе қаласының экологиясын жақсарту үшін ... 8 Менің экологиялық ұраным ...	Оқушылар **«болашақ экозауыты»** жаттығуы арқылы сабаққа қолайлы атмосфералық ахуал орнатады		
3 мин	**ҮЙ ТАПСЫРМАСЫ** **«СӨЗЖҰМБАҚ»** *Оқушылар цифрлі платформаны пайдалану арқылы сөзжұмбақ сұрақтарына жауап береді* **Сөзжұмбақ сұрақтары** | **Жауап орны** Қоғамның экономикалық, әлеуметтік және экологиялық дамуының үйлесімді	Оқушылар өткен тақырып бойынша сөзжұмбақ әдісі арқылы өткен тақырып бойынша ақпараттарға	**«Жарайсың»** деген мадақтау сөзімен ынталандыру.	Geo_aqparat.kz - 11.3.1.2

	моделі қалай аталады?		талдау жасайды **Дескриптор** Жалпы – 2 балл - *Табиғатты қорғау және тұрақты даму туралы ұғымдарды дұрыс анықтайды – 1 балл.* - *Сөзжұмбақтағы сұрақтарға сәйкес экологиялық терминдерді дұрыс жазады – 1 балл.*		
	Қоршаған ортаның жағдайын жүйелі түрде бақылау және бағалау үдерісі қалай аталады?				
	Табиғи ресурстарды тиімді пайдалану мен қорғауды реттейтін құқықтық құжат қалай аталады?				
	Табиғатты пайдалануды басқарудың заң шығару және норма белгілеу функциясы қалай аталады?				
	Экологиялық апаттардың алдын алуға бағытталған шаралар жиынтығы қалай аталады?				
	Табиғатты пайдалануды басқарудың қаржылық ынталандыруға негізделген әдісі қандай?				
	Табиғи ортаның антропогендік жүктемені қабылдау мүмкіндігін сипаттайтын ұғым қандай?				
	Елді мекендерге ағаштар мен өсімдіктер отырғызу жұмыстары қалай аталады?				
	Тірі ағзалар мекендейтін Жер қабығы қалай аталады?				
	1992 жылы тұрақты даму мәселелері талқыланған БҰҰ конференциясы өткен қала қайсы?				
Сабақтың ортасы 2 мин	**«АДАЛ АЗАМАТ»** *бағдарламасы аясында жас ұрпақтың бойында ұлттық құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған нақты мысал келтіріледі.* **«Отаным - алтын бесігім»** дәйексөзі *Еңбек адамдары туралы нақты өмірлік мысалдар келтіріледі*		Апта дәйексөзі және құндылыққа байланысты нақты мысалдар келтіреді	«Жарайсың» деген мадақтау сөзімен ынталандыру.	
3 мин	**МАҒЫНАНЫ ТАНУ** **«ТҮРТІП АЛУ» әдісі** **Бейнеролик:** Экологиялық таза өндірісті жобалау ✓ Экологиялық таза өндірісті жобалап отырған елдерге мысал келтіріңіз? ✓ Ең таза елдер?		Оқушылар **ЖИ** мүмкіншілігі арқылы жасалынған бейнероликті тамашалайды. Сұрақтарды талдайды		https://youtu.be/k_BkR_vzQdI
8 мин	**№1.ТАПСЫРМА** **«ДЖИГСО»** әдісі **(ТЖ) Топтық жұмыс** (Функционалдық сауаттылық тапсырмасы) *Оқушылар экологиялық іздің құрамбөліктерін талдап, табиғатқа түсетін жүктемені азайту жолдарын ұсынады.* **Топтар** | **Тапсырмалар**		Оқушылар **джигсо** әдісі арқылы оқушылар тапсырманы орындайды **Дескриптор** Жалпы – 3 балл - *Экологиялық мәселелердің себептері мен*	«Жарайсың» деген мадақтау сөзімен ынталандыру. **№1 тапсырма бойынша (ҚБ)** мұғалім Дескриптор бойынша 3 балл аралығында бағалайды **«домбыра»** әдісі	

		1-топ. «Экологиялық із»	1. Экологиялық із ұғымын түсіндіріңіз. 2. Экологиялық іздің 6 құрамбөлігін анықтаңыз. 3. Экологиялық ізді азайтудың 3 жолын ұсыныңыз.	*салдарын анықтайды – 1 балл.* *-Табиғи ресурстарды тиімді пайдалану жолдарын түсіндіреді – 1 балл.* *-Табиғатты қорғауға бағытталған нақты ұсыныстар жасайды – 1 балл.*	арқылы бағалау Geo_aqparat.kz - "Домбыра" әдісі	
		2-топ. «Су ресурстары»	1. Жердегі тұщы судың үлесін анықтаңыз. 2. Су тапшылығының 3 себебін түсіндіріңіз. 3. Су ресурстарын тиімді пайдаланудың 3 жолын ұсыныңыз.			
		3-топ. «Тұрақты тұтыну»	1. Табиғи ресурстарды шамадан тыс пайдаланудың 3 салдарын анықтаңыз. 2. Тамшылатып суарудың тиімділігін түсіндіріңіз. 3. Жеке адамның экологиялық ізін азайтатын 3 әрекетті ұсыныңыз.			
			Дағдыға баулу: *Оқушылар экологиялық мәселелерді талдау, ақпараттарды салыстыру, топта бірлесіп жұмыс істеу және табиғи ресурстарды тиімді пайдалану бойынша ұсыныстар жасау дағдыларын қалыптастырады.*			
			Құндылыққа жету: *құшылар табиғи ресурстарды үнемдеу және экологиялық ізді азайту жолдарын ұсыну арқылы жауапкершілік, отаншылдық және қоршаған ортаға қамқорлық құндылықтарын бойына сіңіреді.*			
2 мин		**ҚЫЗЫҚ ЕКЕН** Оқушыларға экологиялық із тақырыбына байланысты қызықты информация беріледі		Оқушыларға тақырыпқа байланысты информация беріледі		
10 мин		**№2. ТАПСЫРМА** **«ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ІЗДІ ЕСЕПТЕ» әдісі** **(ЖТ)Жеке жұмыс** (функционалдық сауаттылық тапсырмасы) *Оқушылар берілген статистикалық мәліметтерді пайдаланып, адамның экологиялық ізін есептейді және табиғатқа түсетін жүктемені азайту жолдарын ұсынады.* **Жағдаят: Бір** адамның жылдық тұтынуына қажетті биологиялық өнімді аумақ төмендегі кестеде берілген. Экологиялық із әлемдік гектармен (гга) өлшенеді.		Оқушылар **«экологиялық ізді есепте»** әдісі арқылы тапсырманы орындайды **Дескриптор** Жалпы – 3 балл *-Берілген мәліметтер бойынша жалпы экологиялық із көрсеткішін дұрыс есептейді – 1 балл.* *-Экологиялық іздің өзгерісін есептеп, нәтижесін бағалау шкаласы*	«Керемет» деген мадақтау сөзімен ынталандыру. **№2 тапсырма бойынша (ҚБ)** мұғалім Дескриптор бойынша 3 балл аралығында бағалайды **«домбыра»** әдісі арқылы бағалау Geo_aqparat.kz - "Домбыра" әдісі	Geo_aqparat.kz - 11.3.1.2

№	Экологиялық іздің құрамбөліктері	Аумақтары (гга)
1	Егістік алқабы	0,6
2	Жайылым	0,4
3	Орман ресурстары	0,3
4	Балық аулау аймағы	0,2

		5	Құрылыс және инфрақұрылым	0,3	
		6	Көмірқышқыл газын сіңіруге қажетті орман	1,2	
			Барлығы	?	

Тапсырмалар:

1. Берілген мәліметтер бойынша бір адамның жалпы экологиялық ізін есептеңіз.
2. Егер адам көмірқышқыл газын шығарумен байланысты экологиялық ізін 25%-ға азайтса, оның жалпы экологиялық ізі қанша әлемдік гектарға тең болады?
3. Экологиялық ізді азайтудың күнделікті өмірде қолдануға болатын 2 жолын ұсыныңыз.

Есептеу формуласы:

ЭІ=Е+Ж+О+Б+Қ+К

	Дағдыға баулу: *Оқушылар экологиялық із көрсеткіштерін есептеу, нәтижелерін бағалау шкаласымен салыстыру, талдау және табиғатқа түсетін жүктемені азайту жолдарын ұсыну дағдыларын қалыптастырады.*
	Құндылыққа жету: *Оқушылар экологиялық ізін азайту жолдарын анықтау арқылы табиғатқа жанашырлық танытып, ресурстарды үнемдеуге, жауапкершілік пен отаншылдық құндылықтарын ұстануға үйренеді.*

№3. ТАПСЫРМА
«СӨЙЛЕМДІ ТОЛЫҚТЫР»
әдісі
(ЖТ)Жеке жұмыс
(функционалдық сауаттылық тапсырмасы)
Оқушылар сөйлемді толықтыр әдісі арқылы тапсырманы орындайды

Қажетті сөздер: 10 000, Нигерия, 50%, 1990, 22 наурыз, 6, Global Footprint Network, 30–70%, 2,5%, әлемдік гектармен.

Сөйлемдер	Жауабы
«Экологиялық із» тұжырымдамасы _____ жылы енгізілді.	
Экологиялық із көрсеткіштерін жыл сайын бағалайтын халықаралық ұйым – _____.	
Экологиялық із жан басына шаққанда _____ өлшенеді.	
Экологиялық із _____ негізгі құрамбөліктен тұрады.	

бойынша талдайды – 1 балл.
-Экологиялық ізді азайтудың 2 тиімді жолын ұсынады – 1 балл.

8 мин

Оқушылар **«викторина»** әдісі арқылы тапсырманы орындайды
Дескриптор
Жалпы – 2 балл
-Экологиялық ізге қатысты негізгі ұғымдар мен көрсеткіштерді дұрыс анықтайды – 1 балл.
-Су ресурстары және оларды

Тамаша» деген мадақтау сөзімен ынталандыру.
№3 тапсырма бойынша (ҚБ) мұғалім Дескриптор бойынша 2 балл аралығында бағалайды
«домбыра» әдісі арқылы бағалау Geo_aqparat.kz - "Домбыра" әдісі

	<table><tr><td>Жер шарындағы тұщы судың үлесі _____ құрайды.</td><td></td></tr><tr><td>Дүниежүзілік су ресурстары күні _____ атап өтіледі.</td><td></td></tr><tr><td>Африкадағы ауызсу тапшылығы өзекті мәселеге айналған халқы көп мемлекет – _____.</td><td></td></tr><tr><td>Тамшылатып суару технологиясы суды _____ дейін үнемдеуге мүмкіндік береді.</td><td></td></tr><tr><td>Арнайы су үнемдегіш құрылғылар су шығынын _____ дейін азайтуы мүмкін.</td><td></td></tr><tr><td>Бір тонна шитті мақта өсіру үшін шамамен _____ тонна су жұмсалады.</td><td></td></tr></table> <table><tr><td></td><td>**Дағдыға баулу:** *Оқушылар экологиялық ақпараттарды талдау, негізгі көрсеткіштерді анықтау және табиғи ресурстарды тиімді пайдалану туралы білімдерін қолдану дағдыларын қалыптастырады.*</td></tr><tr><td></td><td>**Құндылыққа жету:** *Оқушылар су мен табиғи ресурстардың маңызын түсіну арқылы жауапкершілік, үнемшілдік және қоршаған ортаға қамқорлық құндылықтарын бойына сіңіреді.*</td></tr></table>	*тиімді пайдалану туралы сөйлемдерді қажетті сөздермен дұрыс толықтырады – 1 балл.*		
Сабақтың соңы 5 мин	**Кері байланыс** **«Бағдаршам»** әдісі Оқушылар бүгінгі сабақты түсінгендігі жөнінде бағдаршам әдісі арқылы қорытындылайды **Үйге тапсырма** Тақырыпты оқу	Оқушы жаңа тақырыпты қорытындылап бүгінгі сабаққа кері байланыс орнатады	Мұғалім оқушылардың тапсырмаларды орындауына байланысты 1 – 10 балл аралығында бағалайды		Geo_aqparat.kz - Бағдаршам әдісі

ЖҰМЫС ДӘПТЕРІ

Тақырып: Экологиялық із және тұрақты тұтыну

Аты-жөні: _____ **Сыныбы:** _____ **Күні:** _____

1 Экологиялық ізді есепте

Жеке жұмыс

Бір адамның жылдық тұтынуына қажетті биологиялық өнімді аумақ төмендегі кестеде берілген. Экологиялық із әлемдік гектармен (гга) өлшенеді.

№	Экологиялық іздің құрамбөліктері	Аумағы (гга)
1	Егістік алқабы	0,6
2	Жайылым	0,4
3	Орман ресурстары	0,3
4	Балық аулау аймағы	0,2
5	Құрылыс және инфрақұрылым	0,3
6	Көмірқышқыл газын сіңіруге қажетті орман	1,2
	Барлығы	?

Есептеу формуласы:

ЭІ = Е + Ж + О + Б + Қ + К

1. Бір адамның жалпы экологиялық ізін есептеңіз.
   _____ гга
2. Егер көмірқышқыл газын шығарумен байланысты экологиялық із 25%-ға азайса, оның жалпы экологиялық ізі қанша болады?
   _____ гга
3. Экологиялық ізді азайтудың 2 жолын ұсыныңыз.
   1. _____
   2. _____

2 Сөйлемдерді толықтыр

Жеке жұмыс

Төмендегі сөйлемдерді қажетті сөздермен толықтырыңыз. Қажетті сөздер: 10 000, Нигерия, 50%, 1990, 22 наурыз, 6, Global Footprint Network, 30–70%, 2,5%, әлемдік гектармен.

1. «Экологиялық із» тұжырымдамасы _____ жылы енгізілді.
2. Экологиялық із көрсеткіштерін жыл сайын бағалайтын халықаралық ұйым – _____.
3. Экологиялық із жан басына шаққанда _____ өлшенеді.
4. Экологиялық із _____ негізгі құрамбөліктен тұрады.
5. Жер шарындағы тұщы судың үлесі _____ құрайды.
6. Дүниежүзілік су ресурстары күні _____ атап өтіледі.
7. Африкадағы ауызсу тапшылығы өзекті мәселеге айналған халқы көп мемлекет – _____.
8. Тамшылатып суару технологиясы суды _____ дейін үнемдеуге мүмкіндік береді.
9. Арнайы су үнемдегіш құрылғылар су шығынын _____ дейін азайтуы мүмкін.
10. Бір тонна шитті мақта өсіру үшін шамамен _____ тонна су жұмсалады.

3 Топтық жұмыс. «Джигсо» әдісі

Топтық жұмыс

Оқушылар экологиялық іздің құрамбөліктерін талдап, табиғатқа түсетін жүктемені азайту жолдарын ұсынады.

1-топ. «Экологиялық із»

1. Экологиялық із ұғымын түсіндіріңіз.
2. Экологиялық іздің 6 құрамбөлігін анықтаңыз.
3. Экологиялық ізді азайтудың 3 жолын ұсыныңыз.

_____

_____

_____

_____

_____

2-топ. «Су ресурстары»

1. Жердегі тұщы судың үлесін анықтаңыз.
2. Су тапшылығының 3 себебін түсіндіріңіз.
3. Су ресурстарын тиімді пайдаланудың 3 жолын ұсыныңыз.

_____

_____

_____

_____

3-топ. «Тұрақты тұтыну»

1. Табиғи ресурстарды шамадан тыс пайдаланудың 3 салдарын анықтаңыз.
2. Тамшылатып суарудың тиімділігін түсіндіріңіз.
3. Жеке адамның экологиялық ізін азайтатын 3 әрекетті ұсыныңыз.

_____

_____

_____

_____